

Robert B. Woźniak

Społeczne wymiary bezpieczeństwa wewnętrznego w mieście portowym

Edukacja Humanistyczna nr 1 (30), 133-149

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Robert B. Woźniak

Wyższa Szkoła Humanistyczna TWP
w Szczecinie

SPOŁECZNE WYMIARY BEZPIECZEŃSTWA WEWNĘTRZNEGO W MIEŚCIE PORTOWYM

Wprowadzenie

Studia nad wewnętrznymi uwarunkowaniami i strukturami skupisk miejskich początkowo koncentrowały się głównie na centrach miast. Główny impuls do ich badań dał rozwój ekologii miejskiej¹. W Polsce prace Węclawowicza są przykładem badań z zakresu ekologii czynnikowej². Założenia te zostały stopniowo przewyżczone przez nurt radykalnych badań miejskich, które obejmowały takie zagadnienia, jak: nędza i nierówność w miastach, polityka społeczna związana z dostępnością pracy i zasobów, patologia procesów urbanizacji, getta miejskie itp.³ Podkreślano, że miasto należy traktować jako system „zagęszczonych” zachowań przestrzennych człowieka i sposób jego życia⁴. Coraz częściej dowodzono, że miasto nie jest przestrzenią jednorodną. Różnorodna dynamika zmian przestrzeni miejskiej obfituje wielością procesów nie zawsze pozytywnych⁵, czego przykładem mogą być getta, bezrobocie, patologie, czy też ubóstwo i bezdomność, a także problemy bezpieczeństwa publicznego⁶.

Szczecin podlega różnym procesom transformacji i w ciągu ostatniego ćwierćwiecza przestrzeń publiczna miasta wielokrotnie się zmieniała i nadal zmienia. Po transformacji ustrojowej miasto przybrało postać „otwartego targu”, na którym drobni przedsiębiorcy sprzedawali swoje towary i usługi. Towarzyszyła temu agresywna reklama, budząca sprzeciw rażącymi napisami zapraszającymi do handlu coraz to nowszymi produktami.

Pojawiły się centra handlowe: Makro, Tesco „dla ciebie i rodziny”, Real „wielki wybór, niskie ceny”, Netto, a ostatnio Galeria Kaskada i inne, które wchłonęły albo wyparły drobnych sprzedawców i stworzyły nowy obraz przestrzeni miasta. Jednocześnie następowała prywatyzacja przedsiębiorstw, jak i zamieranie branży stoczniowej i morskiej, czemu towarzyszyło bezrobocie i ubóstwo, jak i patologia. W efekcie dostępność i otwartość miasta, nowa polityka dobrego sąsiedztwa z Niemcami i kryzys tożsamości powodowały też krystalizację

¹ D. Harvey, *Social Justice and City*, London 1973.

² G. Węclawowicz, *Geografia społeczna miast. Uwarunkowania społeczno-przestrzenne*, Warszawa 2007.

³ K. Lynch, *The Image of the City*, Cambridge 1960.

⁴ *Miasto jako przedmiot badań naukowych – refleksje po 10 latach*, red. B. Jałowiecki, Górnośląskie Studia Socjologiczne, t. 15, Śląski Instytut Naukowy, Katowice 1982.

⁵ M.S. Szczepański, W. Ślęzak-Tazbir, *A mury rosną... Getta społeczne i przestrzenne w starym regionie przemysłowym*, [w:] *Przestrzeń socjologii. Księga jubileuszowa 50-lecia pracy naukowej i dydaktycznej Profesora Zbigniewa A. Żachowskiego*, red. K. Czekaj, J. Sztumski, A. Wolski, Katowice 2008.

⁶ R.B. Woźniak, *Spółeczność lokalna bezrobotnych*, Koszalin 1995.

patologii w życiu codziennym miasta⁷, jak i zmniejszenie poczucia bezpieczeństwa w mieście jego obywateli w miejscu zamieszkania i na ulicy. Wskazują na to badania A. Mościckiego w Koszalinie i Roberta B. Woźniaka w Szczecinie⁸.

1. Rozumienie bezpieczeństwa w mieście

Termin 'bezpieczeństwo społeczne' jest pojęciem podstawowym dla prezentacji w tym opracowaniu badań, stąd też istnieje uzasadniona potrzeba jego określenia. Można przyjąć hipotezę, że trudno byłoby obecnie spotkać skupisko społeczne osiedla, miasta, wsi czy państwa, w których obszarze zachowań i działań społecznych, publicznych i kulturowych bezpieczeństwo nie stanowiłoby, jak twierdzi J. Świniarski⁹, istotnej formy bytu społecznego, zapewniającego im trwanie i rozwój.

Bezpieczeństwo to kategoria, którą można rozmaicie interpretować. Przez człowieka, grupy społeczne, a także społeczność międzynarodową postrzegane jest jako naczelną wartość we współczesnym świecie. Definicje leksykalne utożsamiają bezpieczeństwo z brakiem zagrożenia i poczuciem pewności.

Chcąc zrozumieć jego istotę, należy uwzględnić co najmniej dwa czynniki, które je tworzą. Pierwszy z nich to gwarancja przetrwania danego podmiotu w stanie nienaruszonym. Składnik ten stanowi podstawę bezpieczeństwa, ponieważ daje możliwość fizycznego istnienia. Identyfikowany jest ze stanem polegającym na braku zagrożeń (brak konfliktów, kryzysów). Wskazuje się jednak, że bezpieczeństwo ograniczone tylko do tego komponentu ma negatywny wymiar. Urzeczywistnienie pełnego bezpieczeństwa (bezpieczeństwa rozumianego pozytywnie) warunkują możliwości do swobodnego rozwoju danego podmiotu. W tym przypadku bezpieczeństwo definiuje się z perspektywy pewnych cech i wartości oraz celów, które stanowią o nim.

W zakresie pojęcia bezpieczeństwa społecznego w mieście mieszczą się: zakłócenia bezpieczeństwa i porządku publicznego, działania godzące w system zarządzania miastem i jego instytucjami, przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu oraz mieniu obywateli, rozboje, włamania, kradzieże, korupcja, zakłócenia ciszy nocnej i inne, wymienione w procesie badań miasta, zjawiska.

Zestawienie wykazuje, że problem bezpieczeństwa w mieście obejmuje wszystkie dziedziny życia i działalności ludzi. Oznacza to, że bezpieczeństwo społeczne w mieście, jak i innych skupisk przestrzennych i społecznych, stanowi wielopoziomowy problem badawczy, który powinien być rozważany w płaszczyźnie praktycznej i zinstytucjonalizowanej w sferze zagrożeń zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych o charakterze indywidualnym i lokalnym, regionalnym i ponadregionalnym¹⁰.

Termin 'bezpieczeństwo' pochodzi od łacińskiego słowa *sine cura, securitas*, które oznacza brak zagrożenia lub ochronę przed nim. Do zasadniczych potrzeb bezpieczeństwa danych podmiotów można zaliczyć m.in. istnienie, przetrwanie, całość, tożsamość, posiadanie i pewność rozwoju¹¹. Dynamiczny charakter stosunków społecznych sprawia, że pojęcie to należy

⁷ J. Wódz, *Patologia społeczna w życiu codziennym miasta*, Katowice 1988.

⁸ A. Mościcki, *Poczucie bezpieczeństwa mieszkańców*, Zeszyty Naukowe Koszalińskiej Wyższej Szkoły Humanistycznej, nr 6, Koszalin 2010; R.B. Woźniak, *Społeczność miasta portowego w procesie przemian*, Szczecin 1991; idem, *Morska metropolia Szczecina w badaniach porównawczych*, [w:] *Przestrzeń socjologii...*, red. K. Czekał, J. Sztumski, A. Wolski, op. cit.

⁹ J. Świniarski, *O naturze bezpieczeństwa*, Pruszków 1997.

¹⁰ R. Zięba, *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego*, Warszawa 1999.

¹¹ Ibidem.

traktować jako stan i proces zmienny w czasie i przestrzeni¹². Oznacza to zmienność modeli bezpieczeństwa zarówno o charakterze podmiotowym, jak i przedmiotowym. W najogólniejszym znaczeniu można przyjąć, że bezpieczeństwo jest identyczne z pewnością (*safety*) i oznacza brak zagrożenia (*danger*) fizycznego albo ochronę przed nim¹³.

Poszczególne aspekty bezpieczeństwa mają swoją strukturę podmiotową (bezpieczeństwo jako pewność istnienia i przetrwania), przedmiotową (pewność stanu posiadania i rozwoju) i procesualną (zmienność w czasie obiektywnych i subiektywnych aspektów bezpieczeństwa)¹⁴.

Bezpieczeństwo publiczne to „całość porządku i urządzeń społecznych chroniących prawo i obywateli przez zjawiskami groźnymi dla ładu prawnego; w węższym znaczeniu: ochrona ustroju przed zamachami na podstawowe instytucje polityczne państwa”¹⁵. Inna definicja bezpieczeństwa publicznego mówi, że jest to „ogół warunków i instytucji chroniących życie, zdrowie i mienie obywateli oraz majątek ogólnonarodowy, ustrój i suwerenność państwa przed zjawiskami groźnymi dla ładu prawnego”¹⁶. W przytoczonych ujęciach bezpieczeństwa publicznego położono nacisk na aspekt ochrony ładu prawnego, który jest gwarantem zespołu norm i wartości oraz sposobu zorganizowania organów władzy i administracji publicznej, które stwarzają warunki do ochrony obywateli i umożliwiają zrównoważony rozwój społeczeństwa¹⁷.

Bezpieczeństwa społecznego nie należy traktować jako systemu polityczno-prawnego, gdyż obejmuje swoim zakresem przede wszystkim aspekty: psychospołeczny, kulturowy i socjalny. Trudność w jednoznacznym zdefiniowaniu, czym jest bezpieczeństwo społeczne, tkwi w tym, iż ma ono postać wielopoziomą (mikro, mezo, makro i mega) i wieloaspektową (podmiotową, przedmiotową, procesualną). Z punktu widzenia polityki społecznej bezpieczeństwo społeczne definiuje się jako stan, w którym istnieją realne gwarancje minimalnie wystarczających środków utrzymania, pozwalające jednostce na pełny rozwój¹⁸. W tym ujęciu bezpieczeństwo społeczne składa się z dwóch aspektów: zabezpieczenia socjalnego i wolności samorozwoju, co nie wyczerpuje w pełni jego zakresu znaczeniowego. Bezpieczeństwo społeczne miasta to też taki stan, w którym jednostki, grupy społeczne i instytucje są dla siebie nawzajem wiarygodne w zaspokajaniu podstawowych potrzeb ludzkich, gwarantując poczucie pewności i brak lęku przed utratą czegoś, co człowiek, grupa społeczna, społeczność lokalna czy społeczeństwo szczególnie ceni.

2. Metody i procedura badawcza

Problem badawczy metropolii Szczecina sprowadza się do pytania: W czym przejawia się bezpieczeństwo Szczecina oraz jakie są jego uwarunkowania i skutki? Przyjmując systemową i paradygmatyczną analizę miasta, można hipotetycznie uznać, że jego funkcje są empirycznymi wskaźnikami działań i konstruktami miar paradygmatycznych życia w mieście. Oczywiście paradygmaty obejmują szeroki zakres wiedzy. Paradygmat czasu i przestrzeni może dotyczyć lokalizacji mieszkańców, ale także wiedzy na temat władzy i zarządzania przestrzenią miasta

¹² T. Łoś-Nowak, *Współczesne stosunki międzynarodowe*, Wrocław 1999.

¹³ J. Gould, W.L. Kolb, *A Dictionary of Social Sciences*, London 1964.

¹⁴ A. Ciepliński, *Doktrynalne i instytucjonalne przesłanki bezpieczeństwa kooperacyjnego*, [w:] *Bezpieczeństwo zewnętrzne Rzeczypospolitej Polskiej*, red. T. Jemiolo, K. Malak, Warszawa 2002.

¹⁵ *Słownik języka polskiego*, red. M. Szymczak, Warszawa 1998.

¹⁶ *Leksykon policyjny*, red. G. Kędzierska, W. Pływaczewski, Szczytno 2001.

¹⁷ N. Sillman, *Słownik psychologiczny*, Katowice 1995.

¹⁸ M. Książkowski, *Bezpieczeństwo socjalne*, [w:] *Leksykon polityki społecznej*, red. B. Rysz-Kowalczyk, Warszawa 2001.

i inne sprawy. Nie pytamy respondenta o to, co to jest paradygmat, tylko analizujemy wszystkie wyniki badań i lokujemy w kategorii paradygmatu. Czyli uzyskane wyniki badań nie obejmują całego zakresu wiedzy odnoszącej się do poszczególnych paradygmatów miasta, stanowią jednak reprezentatywne wskaźniki badanych cech miasta. Potwierdzają zarazem trafność wyboru analizy badań. Wykazują zarazem potrzebę interdyscyplinarnych badań nie tylko miasta, jego mieszkańców i ich bezpieczeństwa, ale również licznych zjawisk społecznych.

W artykule warto zaprezentować wybrane wyniki badań prowadzonych przez wiele lat wśród mieszkańców Szczecina i Pomorza¹⁹. Badania były prowadzone przez zespół pracowników najpierw Wyższej Szkoły Pedagogicznej, a od 1985 roku Uniwersytetu Szczecińskiego. Wydaje się, że ten obszar życia i działań mieszkańców Szczecina i Pomorza nie tylko może dostarczyć cennych informacji o postawach i zachowaniach mieszkańców w sytuacji powodzeń i zagrożeń bezpieczeństwa, ale także stanowić może przyczynek do wyjaśniania teraźniejszości.

Zwłaszcza badania empiryczne prowadzone w latach 2011-2012 na temat Szczecina stanowiąc będą postawę rozważań na temat bezpieczeństwa mieszkańców, ich poziomu zadowolenia i niezadowolenia, a także postrzegania własnej przyszłości. Przyjęto założenie, że im gorsze warunki życia w mieście, tym intensywniejsze poszukiwanie bezpieczeństwa i ładu w mieście i poza miastem.

Badania przeprowadzono na reprezentatywnej próbie losowej metodą sondażu diagnostycznego z zastosowaniem kwestionariusza wywiadu. Prowadzono również badania jakościowe za pomocą otwartych wywiadów pogłębionych, dokumentów osobistych i analizy treści wytworów drukowanych i wywołanych.

Populacja generalna Szczecina w 2010 roku wynosiła 406 307 mieszkańców, z czego według danych GUS 47,42% stanowili mężczyźni, a 52,58% kobiety. Badaniami reprezentatywnymi objęto grupę 1115 osób pobranych metodą losowania z poszczególnych warstw populacji generalnej mieszkańców Szczecina w wieku 18 lat i więcej. W badaniach dzięki losowaniu warstwowemu w próbie zachowano te same istotne dla wyników badań parametry co w populacji generalnej badanych mieszkańców, w szczególności stosunki procentowe płci i kategorii wiekowych oraz wykształcenia. Stąd uzasadnione jest przenoszenie ustaleń w reprezentatywnej próbie losowej na całą populację generalną mieszkańców Szczecina, oczywiście w dającym się ustalić w drodze estymacji przybliżeniu i z góry założonym prawdopodobieństwem. W badaniach przyjęto współczynnik istotności statystycznej na poziomie $Q = 0,05$. Oznacza to, iż w przeprowadzonych badaniach średnio możemy mylić się co najwyżej 5 razy w stu badaniach, czyli błąd nie przekroczy 5% ogólnej liczby badań.

Należy zdać sobie sprawę, że na badanym obszarze miasta poszczególne paradygmaty, ich procesy i relacje nie działają jednakowo we wszystkich okresach i fazach. Ich stopień i specyfika uzewnętrzniają się w określonej przestrzeni, systemie i czasie, w określonym skupisku społecznym.

3. Poczucie bezpieczeństwa w mieście

Bezpieczne zarządzanie miastem opiera się na wiedzy o sytuacji społecznej w mieście, potrzebach w obszarze bezpieczeństwa i życia mieszkańców. Stąd też diagnoza poczucia bezpieczeństwa, systemu wartości i potrzeb stanowi ważną pozycję w programach diagno-

¹⁹ R.B. Woźniak, *Spoleczność zawodowa chemików Szczecina, Szczecin 1973*; idem, *Stocznioowcy Szczecina. Studium socjologiczne Stoczni im. Adolfa Warskiego, Szczecin 1976*; idem, *Spoleczność miasta portowego w procesie przemian, Szczecin 1991*, i inne.

zowania i monitorowania w mieście²⁰. Można założyć tezę, że poczucie bezpieczeństwa jest wypadkową wielu czynników wpływających na ogólną sytuację mieszkańców, bowiem im niższy poziom poczucia bezpieczeństwa, tym bardziej ograniczony obszar aktów działania mieszkańców, ich swobody życia i aktywności, niezależności, ochrony poziomu i jakości życia, to stan poczucia niepewności i zagrożeń wolności i degradacji.

Wysoki poziom poczucia bezpieczeństwa społecznego obejmuje zaspokojenie potrzeb: istnienia, przestrzeni, pracy, pewności, stabilności życia mieszkańców. Poczucie bezpieczeństwa, jak twierdzi Stephen R. Covey, przychodzi z naszego wnętrza. Ze słusznych paradygmatów i właściwych zasad zakodowanych głęboko w naszych sercach i umysłach.

Tabela 1. Identyfikacja grup powodujących zagrożenia w mieście

Grupy zagrożeń	Przestrzeń zagrożeń w mieście									
	Otoczenie domu		Zagrożenie na ulicy (w sąsiedztwie)		Zagrożenie w osiedlu		Zagrożenie w szkole		Zagrożenie w mieście	
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
Małoletni do lat 13	97	8,7	97	8,7	10	0,9	136	12,2	6	0,5
Małoletni od 14 do 18 lat	91	8,2	91	8,2	137	12,3	271	24,3	35	3,1
Młodociani od 18 do 21 lat	60	5,4	60	5,4	311	27,9	98	7,9	182	16,3
Osoby powyżej 21 lat	53	4,8	53	4,8	89	8,0	28	2,5	288	25,8
Trudno powiedzieć	208	18,7	208	18,7	125	11,2	151	13,5	147	13,2
RAZEM	509	45,7	509	45,7	672	60,3	674	60,4	658	59,0
Brak danych	606	64,3	606	54,3	443	39,7	441	39,6	457	41,0

Źródło: badania własne.

Poczucie bezpieczeństwa społecznego miasta, jak wskazuje tabela 1, ma wyraźnie zróżnicowany charakter. Z egemplifikacji wybranych ustaleń badanych wynika, że centrum zagrożenia bezpieczeństwa społecznego zlokalizowane jest w osiedlu mieszkaniowym – 49,1% wskazań, w szkole – 46,9% i mieście – 45,7%. W znacznie mniejszym stopniu ogniskuje się niebezpieczeństwo społeczne w domu – 27,1% i na ulicy – 27,1%. Można sądzić, że bezpośrednio codzienne uczestnictwo i styczności społeczne w domu i w strefie ulicy ograniczają niebezpieczeństwo i zagrożenia. Z kolei zakres szerokiej przestrzeni osiedla i miasta charakteryzuje relatywizację postrzeganej struktury społecznej, w której „wszyscy są równi i wolni”, postrzegają jednak rozpiętość bogactwa i władzy, narastanie niebezpieczeństwa biedy i bezrobocia, jak i patologiczny stan porządku, a w konsekwencji „schorzenia” miasta, łapownictwa, protekcji, kumoterstwa i temu podobne zjawiska.

Analiza danych empirycznych w zakresie poczucia bezpieczeństwa wskazuje więc, że zdecydowana większość szczebli ma poczucie bezpieczeństwa społecznego w mieście:

²⁰ *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, red. R. Zięba, Warszawa 2008; R. Jakubczak, J. Flis, *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku*, Warszawa 2006.

zdecydowanie tak – 78%. Wyższe poczucie bezpieczeństwa występuje w Koszalinie, gdzie zdecydowane poczucie bezpieczeństwa deklaruje 86% respondentów, a raczej tak – 63,4% badanych. Czyli w badanych przymorskich społecznościach lokalnych skumulowany odsetek respondentów wskazuje, że 61,4% badanych posiada poczucie bezpieczeństwa w mieście. Można uznać, że badane społeczności przymorskie należą do grup miast ze względnie dobrym poczuciem bezpieczeństwa. Warto przy tym dostrzec, że im mniejsza zbiorowość, tym większe poczucie bezpieczeństwa i mniej zagrożeń. Kategoria ta może być rozmaicie interpretowana w innych grupach i lokalizacji terytorialnej. Z badań TNS OBOP (CBOS dla KGP, 5-9 października 2006) z kwietnia 2006 roku wynika, iż 57% Polaków czuje się w Polsce bezpiecznie. Oznaczać to może, że obszar bezpieczeństwa społecznego w Polsce ciągle powiększa się.

W grupie badanych największe zagrożenie poczucia bezpieczeństwa w mieście stwarzają grupy młodzieży w trzech kategoriach wiekowych: w wieku od 13 do 18 lat (6,2%), od 18 do 21 lat (27,5%) oraz osoby dorosłe w wieku powyżej 21 lat (43,8%). Zagęszczenie bezpieczeństwa na ulicy jest zbliżone do poprzednich kategorii wiekowych (zob. tabela 2).

Tabela 2. Poczucie bezpieczeństwa w mieście a płeć

Grupy zagrożeń	Płeć badanych					
	Kobieta		Mężczyzna		Ogółem	
	L	%	L	%	L	%
Małoletni do lat 13	4	0,6	2	0,3	6	0,9
Małoletni od 14 do 18 lat	25	3,8	10	1,5	35	5,3
Młodociani od 18 do 21 lat	130	19,8	52	7,9	182	27,7
Osoby powyżej 21 lat	179	27,2	109	16,6	288	43,8
Trudno powiedzieć	83	12,6	64	9,7	147	22,3
RAZEM	421	64,0	237	36,0	658	100,0

Źródło: badania własne.

Spośród zmiennych odnoszących się do percepcji bezpieczeństwa wzięto również pod uwagę płeć. Przeświadczenie zagrożeń i niebezpieczeństwa w mieście, najogólniej rzecz biorąc, jest większe u kobiet – 51,4% wskazań – aniżeli u mężczyzn – 26,3% (zob. tabela 2). Postrzeganie dysonansów w mieście, aktywistyczna postawa i wrażliwość społeczna kobiet w poszukiwaniu harmonii życia w mieście łączy się z tendencją do przewyżniania zagrożeń i zmiany porządku społecznego.

Postrzeganie zagrożeń społecznych u mężczyzn ma charakter bardziej konserwatywny, rozumiany „jako to będzie”, wyrażający rezygnację oraz bierny stosunek do rzeczywistości społecznej miasta, a więc przyzwolenie na zagrożenia i bierność. Negatywne opinie o stosunkach w mieście w przeciwległej strefie są źródłem zagrożeń, niechęci i nieufności między grupami, a pośrednio kształtowania nowych sił w mieście, na ulicy i w domu. Stopień zagrożeń i podobieństwo zachowań grup w mieście ewoluje od niższych grup (mniejszych skupisk – dom, ulica) ku większej koncentracji (osiedle, miasto czy też region) wspólnot ludzkich, wnosząc w procesach redystrybucji wymieniałość krytycznych ocen rzeczywistości społecznej miasta i poczucia bezpieczeństwa oraz dobrostanu.

4. Obszary bezpieczeństwa i zagrożeń w mieście

Specjaliści od analizy bezpieczeństwa wymieniają różne jego przyczyny i czynniki²¹. Zjawisko zachowań na zagrożenia i niebezpieczeństwo przejawia się silnymi reakcjami, dotyczy ono w szczególności młodzież rozczarowaną swoją sytuacją, niezadowolonym, utratą zaufania i bezradnością wyrażającą się w stresie i zaburzeniach emocjonalnych. Ofiarom zagrożeń często brakuje poczucia bezpieczeństwa czy spełnienia w życiu osobistym. Czynniki bezpieczeństwa i zagrożeń w rodzinie, osiedlu czy mieście nie da się łatwo rozpoznać, gdyż narastają prawie niezauważalnie przez lata, a długotrwały stan kryzysu prowadzi do porażki, do bierności społecznej i obywatelskiej („tu nic się nie da zrobić”), do blokady aktywności przez takie czynniki, jak: niski poziom świadomości obywatelskiej, brak poczucia wpływu na sprawę domu, swojego osiedla i środowiska oraz negatywne postawy wobec sąsiadów: zawiść, oszustwa, niechęć i nieżyczliwość²².

Prezentowana tabela 3 stanowi próbę ukazania wybranych czynników wewnętrznych wpływu na jakość życia mieszkańców w empirycznym wymiarze obiektywno-subiektywnym. Kierunki i jakość funkcjonowania mieszkańców stanowiły przedmiot badań wielu badaczy (W. Misiak, S. Kłopot, K. Dziubacka i inni). Miasta portowe nie znalazły szerszego odbicia w literaturze przedmiotu.

Problemy patologii w życiu codziennym mieszkańców miasta znalazły odbicie w badaniach socjologicznych (J. Wódz, A. Podgórecki, B. Idzikowski i inni badacze)²³. Warto więc postawić pytanie, jakie czynniki wpłynęły na rozwój zagrożeń bezpieczeństwa w mieście portowym. Zestawienie tych czynników wskazuje, iż wśród wymienionych rodzajów respondentów najczęściej wymieniali: kradzieże – kilka razy w tygodniu 10,0% i czasami 65,1%; wypadki drogowe – kilka razy w tygodniu 18,7% i czasami – 59,6%; niszczenie mienia – kilka razy w tygodniu 24,4% i czasami 56,6%; rozboje – kilka razy w tygodniu 8,3% i czasami 54,2%; zakłócenia ciszy nocnej – kilka razy w tygodniu 28,0% i czasami 51,5%. W czołówce mieści się również publiczne spożywanie alkoholu – kilka razy w tygodniu 36,7% i czasami 43,9%. Na liście tej znajdują się też zagrożenia wynikające z zaczepiania przechodniów przez grupy młodzieżowe kilka razy w tygodniu – 11,3% i czasami – 46,9%; oszustwa – kilka razy w tygodniu 48% i czasami 32,4%, jak i korupcja w mieście – 5,1% i 30,1% (zob. tabela 3).

Skala występowania zagrożeń bezpieczeństwa w badanym mieście wynika z pewnością z wielości przyczyn interpersonalnych, organizacyjnych w mieście, powstania zjawisk wypalenia społecznego, czy też od innych czynników obiektywnych i psychospołecznych (zob. tabela 3).

Badani w grupie 13-18 lat stwarzają, w opinii mieszkańców, największe zagrożenie w szkole – 31,0%. Można stwierdzić, że szkoły i edukacja w środowisku lokalnym w niskim stopniu uczestniczą w zmianie albo jej asystują lub pełnią funkcję hamulca w skali poszczególnych sfer życia, w tym bezpieczeństwa wewnętrznego.

²¹ K.R. Popper, *Społeczeństwo otwarte i jego wrogowie*, t. 1, Warszawa 1993.

²² *Bierność społeczna. Studium interdyscyplinarne*, red. A. Keplinger, Warszawa 2008.

²³ Zob. m.in.: J. Wódz, *Patologia społeczna w życiu codziennym...*, op. cit.; A. Podgórecki, *Społeczeństwo polskie*, Rzeszów 1995; B. Idzikowski, *Orientacje życiowe młodzieży miasta przygranicznego. Próba typologii*, Rocznik Lubuski, t. 22, cz. 2, Zielona Góra 1996.

Tabela 3. Rodzaje zagrożeń bezpieczeństwa w mieście

Lp.	Grupy zagrożeń	Częstotliwość występowania									
		Kilka razy		Czasami		Nigdy		Razem		Brak danych	
		Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
1.	Rozboje	92	8,3	604	54,2	343	30,8	1039	93,2	76	6,8
2.	Włamania	63	5,7	678	60,8	303	27,2	1044	93,6	71	6,4
3.	Kradzieże	111	10,0	726	65,1	204	18,3	1041	93,4	74	6,6
4.	Przemoc w rodzinie	122	10,9	531	47,6	351	31,5	1004	90,0	111	10,9
5.	Wypadki drogowe	209	18,7	664	59,6	154	13,8	1026	92,1	88	7,9
6.	Handel narkotykami	105	9,4	380	34,1	499	44,8	984	88,3	131	11,7
7.	Przestępstwa seksualne	54	4,8	222	19,9	692	62,1	968	86,8	147	13,2
8.	Niszczenie mienia	272	24,4	631	56,6	148	13,3	1051	94,3	64	5,7
9.	Zakłócanie ciszy nocnej	312	28,0	574	51,5	147	13,2	1033	92,6	82	7,4
10.	Spożywanie alkoholu	409	36,7	490	43,9	134	12,0	1033	92,6	82	7,4
11.	Korupcja	57	5,1	336	30,1	570	51,1	965	86,5	150	13,5
12.	Oszustwa osób podszycujących się pod akwizytorów i kontrolerów	54	4,8	361	32,4	561	50,3	983	88,2	137	11,8
13.	Zaczepianie przechodniów przez grupy młodzieży	126	11,3	523	46,9	350	31,4	1001	89,8	114	10,2
14.	Psy biegające bez opieki	390	35,0	523	46,9	139	12,5	1052	94,3	63	5,7

Źródło: badania własne.

Największe siedlisko zagrożeń w przestrzeni miasta w opinii mieszkańców tworzą grupy młodzieży w wieku od 18 do 21 lat – 62,9% oraz osoby powyżej 21 lat – 45,9%. Można zaryzykować stwierdzenie, że szkoła i instytucje pozaszkolne funkcjonujące bez szansy zaistnienia w życiu publicznym nie mają szansy na rozwój i wpływają na rozbieżność między praktyką oświatową i bezpieczeństwem w środowisku zarówno egzogennym w stosunku do szkoły, jak i endogennym, tkwiącym w codzienności szkoły i życia młodzieży.

Samopoczucie ucznia w szkole, jego komfort emocjonalny i społeczny, wpływa na poczucie wartości i jego samooceny. W szczególności na następujące czynniki: *bezpieczeństwo fizyczne* (brak agresji w szkole), *przyjazne warunki pracy w klasie* (na korytarzu i boisku), *bezpieczeństwo emocjonalne* (niedoświadczenie, strach, lęki, poniżenia), *świadomość własnej tożsamości* (wiem, kim jestem) i *poczucie przynależności* (do klasy, grupy, szkoły, wspólnoty), *kompetencje* (świadomość swych umiejętności), *misję* (poczucie sensu i kierunku życia)²⁴.

Analiza stanu współczesnych zagrożeń miast, regionów bądź państw wskazuje na rozległą ich nierównomierność. Badane miasto ma w swym obszarze rozszerzające się ogniska ubóstwa społecznego i degradacji, rozbojów ulicznych, a w obszarze metropolitarnym widać nową, wizjonerską tkankę *city in Europe*. Monitorowane miniosiedla z parkingami, zielenią, sadzawkami stwarza w przestrzeni nierówne szanse dla jednostek i całych grup społecznych, utrwalając różnicowanie społeczne. Uwikłanie mieszkańców w sieci wielu nowych powiązań powoduje zerwanie bądź zanikanie stabilnych tradycyjnych powiązań, zwłaszcza z pracą na morzu i gospodarką morską. Procesy urbanizacji oraz postęp technologiczny stymulują rozwój, jednocześnie powodując narastanie patologii.

²⁴ G. Dryden, J. Vos, *Rewolucja w uczeniu*, Poznań 2000; R.B. Woźniak, *Mikrosocjologia edukacji w zarysie*, Toruń 2012.

Tabela 4. Problemy zagrożeń mieszkańców a wiek

Przejawy zagrożeń	Kategorie wieku badanych													
	Do 24 lat		Od 25 do 34 lat		Od 35 do 44 lat		Od 45 do 54 lat		Od 55 do 64 lat		65 lat i więcej		Razem	
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
Brak pracy	42	6,1	67	9,7	40	5,8	46	6,6	16	2,3	14	2,0	225	32,5
Złe warunki życia	4	0,6	21	3,0	15	2,2	9	1,3	3	0,4	3	0,4	55	7,9
Brak perspektyw	34	4,9	72	10,4	32	4,6	37	5,3	12	1,7	11	1,6	198	28,6
Bieda i ubóstwo	9	1,3	12	1,7	8	1,2	8	1,2	1	0,1	4	0,6	42	6,1
Brak pomocy władz lokalnych i państwa	3	0,4	19	2,7	16	2,3	17	2,5	0	0,0	6	0,9	61	8,8
Wrogość i konflikty	3	0,4	13	1,9	8	1,2	6	0,9	2	0,3	5	0,7	37	5,3
Brak poczucia bezpieczeństwa osobistego	11	1,6	35	5,1	12	1,7	5	0,7	4	0,6	7	1,0	74	10,7
RAZEM	106	15,6	239	34,5	131	18,9	128	18,5	38	5,5	50	7,2	692	100,0

Źródło: badania własne.

W rezultacie większość badanych identyfikuje się z postępem, jak i asymiluje z zagrożeniami, które są zespołem czynników, które łączą ze stosunkiem do miasta.

Tabela 5. Identyfikacja najważniejszych czynników zagrożeń a zadowolenie z faktu zamieszkiwania w mieście

Identyfikacja zagrożeń społecznych w mieście	Zadowolenie z faktu zamieszkiwania w mieście					
	Nie		Tak		Razem	
	L	%	L	%	L	%
Alkoholizm	13	2,1	211	18,0	124	20,1
Narkomania	8	1,3	29	4,7	37	6,0
Bezrobocie	37	6,0	211	34,2	248	40,2
Ubożenie ludzi	4	0,6	67	10,9	71	11,5
Prostytucja	5	0,8	5	0,8	10	1,6
Przestępczość	12	1,9	49	7,9	61	9,9
Brak poczucia bezpieczeństwa	2	0,3	28	4,5	30	4,9
Nie wiem, trudno powiedzieć	3	0,5	33	5,3	36	5,8
RAZEM	84	13,6	539	86,4	617	100,0

Źródło: badania własne.

W tabeli 5 ukazano, iż niezadowolenie z faktu zamieszkania w mieście łączy się z negacją i przejawami zagrożeń w mieście. Według opinii respondentów stan niezadowolenia mieszkańców wynika nie tylko z faktu występowania w mieście narkomanii – 1,3% czy prostytucji – 0,8% lub poczucia bezpieczeństwa w mieście – 0,3%. Stan ten jest reakcją na wiele rzeczy: na ubożenie w mieście – 10,9%, bezrobocie – 34,2% i przestępczość – 7,9%. Źródłem zadowolenia mieszkańców może być przede wszystkim praca, poczucie kompetencji i satysfakcji z zamieszkiwania w mieście. Czyli zespół problemów i warunków wywołuje jakiś skutek, powodujący powstanie jakiegoś zjawiska czy zdarzenia lub procesu w mieście. W zespole problemów zagrożeń badani wyszczególniają ciągle powtarzający się brak pracy – 32,5% i perspektyw życia – 28,6% (zob. tabela 4). Respondenci wskazują, że wiąże się to ze złymi warunkami życia w mieście – 7,9% oraz biedą i ubóstwem – 6,1%. Zagrożenia te objawiają się w różnych kategoriach wieku i wśród przedstawicieli wszystkich zawodów. Czynnikiem sprawczym zagrożeń są też, w opinii badanych mieszkańców, władze lokalne i państwo – 8,8% oraz wrogość i konflikty w mieście – 5,3%. Do występujących symptomów zagrożeń bezpieczeństwa badani zaliczają również brak poczucia bezpieczeństwa osobistego – 10,7%, które oznacza zwykle depersonalizację, cyniczny lub obojętny stosunek do ludzi.

Można orzec jednak, że mimo występowania różnych zagrożeń w mieście obraz stosunku do miasta jest pozytywny – 86,4% mieszkańców wyraża zadowolenie z zamieszkiwania w Szczecinie, 13,6% nie podtrzymuje tej oceny.

Przedstawione wyniki badań wskazują na pewne formy przemian opinii mieszkańców w zakresie zarówno miejsca zagrożeń, jak i form ich przejawiania się.

5. Miasto jako przestrzeń tworzenia kultury bezpieczeństwa

W życiu społecznym miasta, choć wzrasta ilość komputerów i kamer, straży miejskiej i policji, stanowiących o bezpieczeństwie, wciąż powiększa się obszar miejskiej podkultury cwaniactwa i przemocy oraz różnych wykroczeń. Rozwija się też zakres i płytkość, patologia stosunków międzyludzkich, zaburzeń w zachowaniu i przestępczość młodzieży i dorosłych w domu, szkole i na ulicy²⁵. Współżycie ludzi miasta to nie tylko akceptacja celów, idei, praw opartych o dyskurs i dialog społeczny, lecz także wiedza pozwalająca rozumieć różne sfery zagrożeń i niebezpieczeństw oraz przekształcać miasto we wspólnotę bezpieczeństwa i tworzenie kultury.

Bycie na tzw. „peryferiach interakcyjnych” miasta („to nie moja sprawa”), poza grupą sąsiedzką, naraża mieszkańców na ryzyko eliminacji i status „człowieka peryferyjnego” („obcy w mieście”)²⁶. W tej sytuacji nasuwa się pytanie, czy da się w obecnej chwili zrobić coś dobrego dla bezpieczeństwa miasta? Czy istnieje szansa zainteresowania młodzieży i obywateli dorosłych tymi problemami? Odpowiedź na postawione pytanie może być optymistyczna, jeśli nawet zauważymy ważne problemy miasta „wypychane” przez samorządy czy władze miasta na margines.

Stopień zaangażowania władz miasta w sprawę życia mieszkańców jest zaniżony mimo zadowolenia z faktu zamieszkania w Szczecinie. Ciekawym jest, że satysfakcja z zamieszkania w mieście nie wpływa na pozytywną ocenę władz miejskich. Czyli „każdy sobie rządek skrobie” i aby do wyborów. W kwestii tej zdecydowana większość twierdzi, że władze miasta nie są zaangażowane w poprawienie życia mieszkańców – 54,6% bądź raczej nie. Swą społeczność

²⁵ B. Urban, *Zaburzenia w zachowaniu i przestępczość młodzieży*, Warszawa 2006; J. Łysek, *Niepowodzenia szkolne*, Kraków 1998.

²⁶ J. Ortega y Gasset, *Bunt mas*, Warszawa 2008.

aktywność kierują w większości na realizację własnych potrzeb i interesów w ciągle zmieniającej się sytuacji w mieście. Badani sądzą też, że w perspektywie 10 lat życie w mieście pogorszy się – 20,3% lub pozostanie bez zmian – 19,5%. Optymiści sądzą, że się poprawi – 38,0%.

Tabela 6. Zadowolenie z zamieszkiwania w mieście a ocena stopnia zaangażowania władz miasta w sprawy życia mieszkańców

Zadowolenie z zamieszkania w Szczecinie	Ocena zaangażowania władz w sprawy życia mieszkańców miasta											
	Zdecydowanie nie		Raczej nie		Trudno powiedzieć		Raczej tak		Zdecydowanie tak		Razem	
	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%
Nie	80	7,2	59	5,3	26	2,3	3	0,3	0	0,0	168	15,1
Tak	606	54,6	238	21,4	47	4,2	41	3,7	10	0,9	942	84,9
RAZEM	686	61,8	297	26,8	73	6,6	44	4,0	10	0,9	1110	100,0

Źródło: badania własne.

Tabela 7. Zainteresowanie problemami życia w mieście a płeć

Poziomy zainteresowania problemami miasta	Płeć badanych					
	Kobieta		Mężczyzna		Razem	
	L	%	L	%	L	%
Zdecydowanie nie	42	3,8	36	3,3	78	7,1
Raczej nie	206	18,8	108	9,8	314	28,6
Trudno powiedzieć	37	3,4	22	2,0	59	5,4
Raczej tak	352	32,1	189	17,2	541	49,3
Zdecydowanie tak	48	4,4	58	5,3	104	9,7
RAZEM	685	62,4	413	37,6	1098	100,0

Źródło: badania własne.

W opinii badanych problemy społeczne miasta nie są dobrze rozwiązywane. Tylko 12,7% respondentów uznało, że problemy społeczne w mieście są dobrze rozwiązywane. Przeciwnie zdanie wyraziło 74,7% respondentów. Pozostali (12,6%) wstrzymali się od odpowiedzi.

Zauważyć przy tym należy, jak wskazują respondenci, że zainteresowanie problemami życia w mieście jest dość wysokie. Zdecydowana większość wskazuje, że raczej tak – 49,3%, a pozostali badani twierdzą, że zdecydowanie interesują się problemami miasta – 9,7% i bardzo wyraźnie akcentują potrzebę uczestniczenia w życiu społecznym miasta (zob. tabela 7), mimo poczucia osamotnienia i izolacji. Stąd strategia na niedopuszczenie do poczucia samotności w mieście jest szansą kierowania na indywidualny interes – sądzi większość badanych – 76,3%, chociaż ma również na uwadze interes ogółu – 16,0%. Są jednak tacy, którzy uważają, że pożytek ogólny prowadzi do realizacji indywidualnych interesów – 4,3%. Śladowy odsetek twierdzi jednak, że większość ma na uwadze pożytek ogólnospołeczny i jest zdolna do ofiar z własnego interesu – 1,3%.

Nie ma jednoznacznej, uniwersalnej recepty na zmianę błędnego dialogu i obudzenia się z błogostanu „jakoś przeżyjemy”, nie dostrzegając zagrożeń z istniejącego stanu rzeczy. Badani twierdzą, że polityka władz miasta raczej nie odpowiada potrzebom mieszkańców – 40,4%, bądź zdecydowanie im odpowiada – 27,7%.

Tabela 8. Zainteresowanie problemami miasta a potrzeba działania mieszkańców

Deklarowane zainteresowanie mieszkańców problemami życia w mieście	Opinia, że własnym działaniem możemy przyczynić się do zmian w mieście							
	Tak		Nie		Trudno powiedzieć		Razem	
	L	%	L	%	L	%	L	%
Zdecydowanie nie	7	0,6	47	4,3	24	2,2	78	7,0
Raczej nie	13	1,2	186	16,8	119	10,8	318	28,8
Trudno powiedzieć	12	1,1	27	2,4	20	1,8	59	5,3
Raczej tak	79	7,2	209	18,9	257	23,3	545	49,4
Zdecydowanie tak	42	3,8	25	2,3	37	3,4	104	9,4
RAZEM	153	13,9	494	44,7	457	41,4	1104	100,0

Źródło: badania własne.

W badanej zbiorowości dostrzec można szeroko rozumiane chęci współdziałania z miastem (zob. tabela 8) i rozwiązywania jego problemów. Mieszkańcy nie tylko postrzegają istniejące zagrożenia w mieście, ale są gotowi przeciwdziałać ich nasilaniu się i eskalacji zaburzeń, mogą też reagować, uruchamiając system wsparcia społecznego, nie wyręczając specjalistycznych agend poradniczych z zakresu diagnostyki, profilaktyki społecznej i pomocy psychospołecznej.

Mimo znacznego zróżnicowania opinii mieszkańców w tym zakresie przeważa pogląd, że trudno osiągnąć akceptację sytuacji, iż własnym działaniem możemy przyczynić się do pozytywnych zmian w mieście – 41,4%. Godnym zauważenia jest też fakt, że 44,7% respondentów sądzi, że działania takie są niemożliwe. Z drugiej strony, pomimo tego pesymizmu i bierności, istnieje wyraźna tendencja aktywności w tym obszarze życia miasta – 13,9%.

Możliwość poprawienia sytuacji w tym względzie upatrują badani w nowej jakości działań i motywacji konstruowania miejskich strategii integracji i rozwoju społecznego, dokonywanych z perspektywy potrzeb mieszkańców i bezpieczeństwa miasta.

Według wskazań respondentów zamieszkujących w osiedlu najskuteczniejszymi metodami zwiększenia bezpieczeństwa są surowe wyroki za popełnione przestępstwo – 21,8% oraz działania wychowawcze wśród młodzieży – 21,8%.

Konflikty i niebezpieczeństwa stanowią więc dużą część życia w mieście i wymagają od mieszkańców znajomości technik mediacji i przygotowania do ich rozwiązywania. Jak pokazują badania, mieszkańcy są często bezradni wobec zaistniałych zagrożeń i niechętnie włączają się w ich rozwiązywanie (zob. tabela 10).

Tabela 9. Najskuteczniejsze metody zwiększenia bezpieczeństwa społecznego w mieście

Metody zabezpieczenia	Przestrzeń zabezpieczenia					
	Najbliższe otoczenie i osiedle		Bezpieczeństwo w mieście		Razem	
	L	%	L	%	L	%
Surowe wyroki za popełnienie przestępstwa	520	21,8	628	26,5	1148	24,1
Przekazywanie informacji policji na temat zagrożeń	365	15,4	466	19,7	831	17,5
Działania wychowawcze wśród młodzieży	519	21,8	465	19,6	984	20,8
Inicjatywy władz samorządowych i instytucji pozapolicyjnych	225	9,4	370	15,7	595	12,6
Większa dbałość o infrastrukturę osiedla	407	7,2	283	11,9	690	14,0
Samopomoc sąsiedzka	330	13,8	133	5,7	463	9,8
Inne	14	0,6	19	0,8	33	0,7
RAZEM	2380	100,0	2364	100,0	4744	100,0

Uwaga: Dane nie sumują się do 1115 osób w próbie, gdyż respondenci mogli podawać maks. 3 odpowiedzi. Tabela prezentuje wskazania zagregowane.

Źródło: badania własne.

W obliczu narastającego zjawiska zagrożeń w mieście wzrasta więc zapotrzebowanie na wszelkie formy pomocy w zakresie rozpoznawania przyczyn zagrożeń, wspierania form ich rozwiązywania, podejmowania działań mediacyjnych i interwencyjnych, zwłaszcza w sytuacjach kryzysowych. Działania powinny się kontynuować w ramach współpracy z mieszkańcami, jak i wszystkimi podmiotami w zakresie realizacji kultury i form bezpieczeństwa, wobec których miasto jest często bezradne.

Tabela 10. Zachowania w sytuacji zagrożenia

Sprzeczne zachowania w sytuacji zagrożenia	Stan cywilny badanych									
	Panna/kawaler		Mężatka/żonaty		Rozwódka/rozводnik		Wdowa/wdowiec		Razem	
	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%
Omijam podejrzane miejsca	272	28,9	317	33,7	39	4,1	28	3,0	656	69,6
Nie reaguję, gdy jestem świadkiem wykroczenia	17	1,8	30	3,2	5	0,5	2	0,2	54	5,7
Nie stosuję żadnych form ostrożności, gdyż czuję się bezpieczna(y)	48	5,1	57	6,1	6	0,6	2	0,2	113	12,0
Unikam przebywania poza domem po zmroku	42	4,5	59	6,3	9	1,0	9	1,0	119	12,6
RAZEM	379	40,2	463	49,2	59	6,3	41	4,4	942	100,0

Źródło: badania własne.

Zbliżony wynik działań na rzecz bezpieczeństwa według wskazań badanych występuje w mieście. Tutaj również surowe wyroki – 20,6% i działania wychowawcze wśród młodzieży – 19,6% dominują w wypowiedziach badanych. Badania wskazują, że najczęściej podejmowanymi formami zapobiegania niebezpieczeństwu są: tradycyjny system karania i formalne działania wychowawcze w domu, szkole, na ulicy i w mieście. Tymczasem każdy konflikt i niebezpieczeństwo sprzyjają doświadczaniu sytuacji stresu i agresji, z którymi zarówno szkoła, jak i miasto nie radzą sobie. Stąd też potrzeba wsparcia tych procesów kierowana jest przez respondentów do policji – 17,5%, inicjatywy władz samorządowych – 12,6% i władz osiedla o większą dbałość o infrastrukturę – 14,6%. W działaniach tych śladowy charakter posiada samopomoc sąsiedzka – 9,8% i inne formy działań, wzajemna życzliwość i solidarność.

Większość badanych woli omijać podejrzane miejsca – 69,6% lub twierdzi, że nie stosuje żadnych form ostrożności, gdyż czuje się bezpieczna – 12,0%, czy też unika przebywania poza domem po zmroku – 12,6%.

Badani twierdzą też, iż w obliczu narastających działań ryzykownych, gdy są świadkami wykroczenia, nie reagują na ich stan – 5,7% (zob. tabela 10).

Badani wskazują, że opinię o stanie bezpieczeństwa w mieście mieszkańcy kształtują głównie przez swoje własne doświadczenie – 53,3% i oddziaływanie środków masowego przekazu – 22,7%. Dużą rolę w tym zakresie pełni również doświadczenie rodziny – 12,4% i rozmowy z sąsiadami i przyjaciółmi – 11,6%. Elementy tych oddziaływań na przestrzeń indywidualnego życia mieszkańców w mieście mają ograniczony charakter. W pewnym zakresie jednak akcentowana jest przestrzeń interpersonalna, społecznych bezpośrednich kontaktów osobistych, jak i form komunikacji wymagających współdziałania i współżycia. Ważną rolę w tym procesie odgrywa przestrzeń instytucjonalna, akcentująca m.in. w programach TV sprawy zagrożeń. Trudno jednak ograniczać swoje bezpieczeństwo do indywidualnych doznań emocjonalnych. Gdzie są inne podmioty?

Podsumowanie

Przeprowadzone badania wskazują współczesne zjawiska i procesy w obszarze miasta stanowiące podstawę organizacji życia mieszkańców. W procesie historycznym ulegały one zmianom strukturalnym i funkcjonalnym, wytwarzając mikro- i mezospołeczność miasta, a wraz z nimi konflikty i sprzeczności, które generowały zagrożenia i niebezpieczeństwo w mieście. Szczecin jako kolebka „Solidarności” wnosi w strukturę zróżnicowanej świadomości mieszkańców poczucie zadowolenia z bezpieczeństwa w życiu obywateli.

Zdecydowana większość badanych – 84,9% – wyraża zadowolenie z faktu zamieszkiwania w Szczecinie. Znacząca mniejszość respondentów (15,1%) wyraziła opinię, że nie jest zadowolona z tego faktu. Zadowolenie z zamieszkiwania w Szczecinie nie jest zależne od faktu, czy respondent urodził się w Szczecinie, czy też nie, lecz ma powszechnie związek z okresem stalinowskim i sytuacją po 1989 roku.

W drugiej fazie rozwoju miasta odnotowano poprawę warunków życia w mieście w perspektywie 10 lat, którą przewiduje 41% ankietowanych. Co piąty (20,4%) badany był zdania, że warunki życia w mieście będą się pogarszać. Podobny odsetek (19,5%) respondentów uważa, że warunki życia pozostaną bez zmian. Trudność w jednoznacznym ustosunkowaniu się do powyższej opinii prezentowało 19,1% mieszkańców miasta. Oznacza to, że w opinii mieszkańców miasta ich przyszłość jest niejasna i może się rozwinąć w różnych kierunkach, zarówno pozytywnym, jak i negatywnym, przewidując różne zagrożenia i niebezpieczeństwa, prezentowane w badaniach. Przy czym zróżnicowanie poczucia poziomu bezpieczeństwa

w przestrzeni miasta nie odpowiada poziomowi wykroczeń. W istocie jednak większość przestrzeni społecznej determinuje wykroczenie – ich jakość i charakter.

Poziom zagrożeń w Szczecinie wykazuje długoterminowy charakter, zwłaszcza rozboje, kradzieże i bezrobocie, a także zjawiska patologiczne, jak i przestępczość przeciw mieniu. Niebezpieczne jest też wypalenie zawodowe, zwłaszcza stoczniowców i marynarzy, które staje się charakterystycznym zjawiskiem miasta.

Czynnikami ostrzegawczym mogą być również narastające zjawiska zagrożeń w szkole i osiedlu, przynoszące szkody w dziedzinie stosunków interpersonalnych i w procesie edukacyjnym.

Warto więc stworzyć zintegrowany system gotowości i działań na rzecz zachowania oraz doskonalenia poczucia bezpieczeństwa nie tylko w mieście.

Bibliografia

- Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, red. R. Zięba, Warszawa 2008.
- Biedziak P., *Poczucie bezpieczeństwa obywateli na podstawie badań opinii publicznej*, [w:] *Bezpieczeństwo osobiste obywatela w RP*, red. K. Rajchel, Warszawa 2007.
- Bierność społeczna. Studium interdyscyplinarne*, red. A. Keplinger, Warszawa 2008.
- Ciepliński A., *Doktrynalne i instytucjonalne przesłanki bezpieczeństwa kooperacyjnego*, [w:] *Bezpieczeństwo zewnętrzne Rzeczypospolitej Polskiej*, red. T. Jemiolo, K. Malak, Warszawa 2002.
- Dryden G., Vos J., *Rewolucja w uczeniu*, Poznań 2000.
- Gould J., Kolb W.L., *A Dictionary of Social Sciences*, London 1964.
- Harvey D., *Social Justice and City*, London 1973.
- Idzikowski B., *Orientacje życiowe młodzieży miasta przygranicznego. Próba typologii*, Rocznik Lubuski, t. 22, cz. 2, Zielona Góra 1996.
- Jakubczak R., Flis J., *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku*, Warszawa 2006.
- Książkowski M., *Bezpieczeństwo socjalne*, [w:] *Leksykon polityki społecznej*, red. B. Rysz-Kowalczyk, Warszawa 2001.
- Kurcz Z., *Problemy społeczno-gospodarcze miast pogranicza polsko-niemieckiego*, Wrocław 1992.
- Leksykon policyjny*, red. G. Kędzierska, W. Pływaczewski, Szczepno 2001.
- Lynch K., *The Image of the City*, Cambridge 1960.
- Łoś-Nowak T., *Współczesne stosunki międzynarodowe*, Wrocław 1999.
- Łysek J., *Niepowodzenia szkolne*, Kraków 1998.
- Miasto jako przedmiot badań naukowych – refleksje po 10 latach*, red. B. Jałowicki, Górnośląskie Studia Socjologiczne, t. 15, Śląski Instytut Naukowy Katowice 1982.
- Misiak W., *Jakość życia w osiedlach miejskich*, Wrocław 1993.
- Mościcki A., *Poczucie bezpieczeństwa mieszkańców*, Zeszyty Naukowe Koszalińskiej Wyższej Szkoły Humanistycznej, nr 6, Koszalin 2010.
- Ortega y Gasset J., *Bunt mas*, Warszawa 2008.
- Podgórecki A., *Społeczeństwo polskie*, Rzeszów 1995.
- Popper K.R., *Społeczeństwo otwarte i jego wrogowie*, t. 1, Warszawa 1993.
- Sillman N., *Słownik psychologiczny*, Katowice 1995.
- Słownik języka polskiego*, red. M. Szymczak, Warszawa 1998.
- Szczepański M.S., Ślęzak-Tazbir W., *A mury rosną... Getta społeczne i przestrzenne w starym regionie przemysłowym*, [w:] *Przestrzeń socjologii. Księga jubileuszowa 50-lecia pracy naukowej i dydaktycznej Profesora Zbigniewa A. Żachowskiego*, red. K. Czekaj, J. Sztumski, A. Wolski, Katowice 2008.

- Świniarski J., *O naturze bezpieczeństwa*, Pruszków 1997.
- Urban B., *Zaburzenia w zachowaniu i przestępczość młodzieży*, Warszawa 2006.
- Węclawowicz G., *Geografia społeczna miast. Uwarunkowania społeczno-przestrzenne*, Warszawa 2007.
- Woźniak R.B., *Społeczność lokalna bezrobotnych*, Koszalin 1995.
- Woźniak R.B., *Mikrosocjologia edukacji w zarysie*, Toruń 2012.
- Woźniak R.B., *Morska metropolia Szczecina w badaniach porównawczych*, [w:] *Przestrzeń socjologii. Księga jubileuszowa 50-lecia pracy naukowej i dydaktycznej Profesora Zbigniewa A. Żechowskiego*, red. K. Czekał, J. Sztumski, A. Wolski, Katowice 2008.
- Woźniak R.B., *Społeczność miasta portowego w procesie przemian*, Szczecin 1991.
- Woźniak R.B., *Społeczność zawodowa chemików Szczecina*, Szczecin 1973.
- Woźniak R.B., *Stocznioicy Szczecina. Studium socjologiczne Stoczni im. Adolfa Warskiego*, Szczecin 1976.
- Woźniak R.B., *U podstaw socjoglobalistyki. Koncepcje i zagrożenia*, Szczecin 2009.
- Wódcz J., *Patologia społeczna w życiu codziennym miasta*, Katowice 1988.
- Zięba R., *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego*, Warszawa 1999.

Robert B. Woźniak

Społeczne wymiary bezpieczeństwa wewnętrznego w mieście portowym

Artykuł zawiera rozważania o bezpieczeństwie społecznym w mieście. Wskazano, czym jest w socjologicznym rozumieniu miasto bezpieczne. Badania zrealizowano na próbie reprezentatywnej dorosłych mieszkańców Szczecina (N = 1115). Celem artykułu jest analiza głównych aspektów życia mieszkańców i form bezpieczeństwa w mieście. Przedstawione autorskie wyniki badań obejmują teoretyczne implikacje bezpieczeństwa społecznego, sposób konstrukcji badań oraz ich opis. Wyróżniono trzy miary analizy: poczucie bezpieczeństwa w mieście, obrazy bezpieczeństwa i zagrożeń oraz wskazano miasto jako partnera tworzenia kultury bezpieczeństwa.

Słowa kluczowe: metodyka badań, miasto, bezpieczeństwo, problemy współtworzenia bezpieczeństwa

Social dimensions of internal security in the port city

Article considers the social security in the city. It is pointed out there what is the city in the social meaning. The study was conducted on a representative sample of adult residents of Szczecin (N = 1115). This article aims to analyze the main aspects of life and forms of security in the city. Presented copyright results include theoretical implications of social security, the method of construction and testing of applications. In the article there are distinguished three measures of analysis: a sense of security in the city, the areas of safety and risk, and identifies the city as a partner to create a culture of safety. *Tłum. dr M. Woźniak-Miszewska*

Keywords: research methodology, city, safety, contribute to security problems

Translated by Robert B. Woźniak